

НАПРЯМ 1. СУДОВА ПРАКТИКА ЯК ФАКТОР НОРМАТИВНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-632-7-1>

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОСТІ І ЄДНОСТІ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Коросєд С. О.

*доктор юридичних наук, професор,
виконуючий обов'язки президента,
Науково-дослідний інститут публічного права
м. Київ, Україна*

Забезпечення сталості та єдності судової практики, за Законом України «Про судоустрій і статус суддів», покладено на Верховний Суд. Водночас відповідно до поширених на юридичних Інтернет-ресурсах повідомлень, на рівні касаційної інстанції виникають проблеми із забезпеченням єдності судової практики. Як наголошують окремі судді Верховного Суду, ускладнюють забезпечення єдності судової практики наступні фактори, зокрема: постійна зміна законодавства та неоднозначність його формулювань; значна кількість постанов самого Верховного Суду з тієї чи іншої проблеми; невиконання вимог процесуального законодавства палатами касаційних судів Верховного Суду щодо чіткого визначення норми, стосовно якої робиться висновок; значна кількість окремих думок у справах, що у подальшому робить правові позиції Верховного Суду «нестабільними»; дія правових висновків Верховного Суду на справи, які вже розглянуті попередніми судовими інстанціями; відступ від стабільної практики у випадках, коли усі запропоновані варіанти, а також попередня та наступні правові позиції мають право на існування [1]. При цьому, Велика Палата Верховного Суду здійснює відступи як від власної судової практики, так і від практики касаційних судів зокрема у випадках: розбіжностей в судовій практиці та неоднакового застосування судами певної норми права; неефективності, неясності, незбалансованості, помилковості правової позиції; очевидної застарілості правового висновку внаслідок розвитку суспільних відносин або їх правового регулювання [2].

Зрозуміло, що різноманітність правовідносин вимагає стабільного правового регулювання, що важко досягти без єдиного розуміння змісту норм права всіма суб'єктами правовідносин та судами, які вирішують правові спори та застосовують норми матеріального права. З іншого боку, динамічний характер правовідносин потребує з часом зміни розуміння змісту тих чи інших норм права [3, с.68]. Мабуть саме тому чинна редакція частини шостої статті 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» передбачає, що висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах Верховного Суду, враховуються іншими судами при застосуванні таких норм права. Разом з тим, саме до процесуальних повноважень Верховного Суду (палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду) належить можливість відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду.

Якщо пригадати, то повноваження щодо забезпечення єдності судової практики в такий спосіб було покладено на Верховний Суд України, як найвищий суд в системі судів загальної юрисдикції, згідно із Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року. Водночас цей Закон позбавив Верховний Суд України повноважень давати роз'яснення судам загальної юрисдикції з питань застосування законодавства; такі повноваження перейшли пленумам вищих спеціалізованих судів. Проте після 2017 року в Україні вже не діють вищі спеціалізовані суди як суди касаційної інстанції, а їх повноваження давати роз'яснення судам загальної юрисдикції з питань застосування законодавства не перейшли Верховному Суду як найвищому суду у системі судоустрою України. При цьому статус раніше прийнятих постанов Пленуму Верховного Суду України та пленумів вищих спеціалізованих судів (далі – постанови пленуму) не було визначено. Мабуть саме тому в окремих рішеннях Верховного Суду, навіть за 2025-2026 рр., можна зустріти посилання на такі постанови пленуму (наприклад, постанови ВС ККС від 20.03.2025 у справі № 592/18006/18, від 07.05.2025 у справі № 522/15810/22, від 22.10.2025 у справі № 404/5227/17, постанови ВС КЦС від 08.01.2025 у справі № 296/2149/19, від 15.01.2025 у справі № 205/4972/23, від 22.01.2025 у справі № 207/3013/20, від 18.03.2025 у справі № 235/3132/24, від 02.04.2025 у справі № 753/1678/23, від 07.05.2025 у справі № 465/5503/22, від 08.10.2025 у справі № 346/7420/23, від 28.01.2026 у справі № 456/1567/24, від 28.01.2026 у справі № 493/54/24), незважаючи на те, що такі роз'яснення, як зазначає Верховний Суд в своїх рішеннях, не є нормативним актом чи обов'язковими для застосування, мають рекомендаційний характер та

не є джерелом правозастосовчої практики в розумінні процесуальних кодексів. Водночас, наприклад, в одній із постанов Верховний Суд, врахувавши роз'яснення постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 3 червня 2016 року № 5 «Про судову практику в справах про зняття арешту з майна», зазначив, що “незважаючи на набрання з 15 грудня 2017 року чинності нової редакції ЦПК України, вказана постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ не втратила своєї актуальності” (постанова ВС КЦС від 12.03.2025 у справі № 361/6148/23).

Отже, можна припустити, що окремі судді Верховного Суду продовжують визнавати такі постанови пленуму, враховуючи при ухваленні рішень наявні в них роз'яснення з питань застосування законодавства, в яких фактично містяться висновки щодо застосування тих чи інших норм права. Причому, з огляду на форму таких роз'яснень, вони є більш стабільними, а їх зміст і продовження їх врахування судами свідчить, що такі роз'яснення залишаються сталими і не втрачають своєї актуальності на сьогодні. Це, на наше переконання, є вагомою передумовою для обговорення питання щодо необхідності включення раніше прийнятих постанов пленуму до переліку джерел (поряд із постановами Верховного Суду у конкретних справах), в яких містяться висновки/роз'яснення щодо застосування норми права, які суди мають врахувати при виборі і застосуванні норми права до спірних правовідносин. Водночас це дозволить Верховному Суду, за необхідності, відступати від висновку/роз'яснення щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, який міститься у відповідних постановах пленуму, що фактично буде внесенням в тексти цих постанов змін із збереженням їхньої цілісності як джерела єдності і стабільності правозастосовчої практики. Адже при здійсненні правосуддя в конкретних справах Верховний Суд має не лише виправляти допущені судами помилки, а й забезпечувати єдність судової практики на майбутнє.

Література:

1. У Верховному Суді повідомили, чому вкрай важко забезпечити єдність та стабільність судової практики – відомі причини. Судово-юридична газета, 4 жовтня 2025. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/342107-v-verkhovnom-sude-soobschili-pochemu-ochen-trudno-obespechit-edinstvo-i-stabilnost-sudebnoy-praktiki-izvestny-prichiny>.

2. Досягнути єдності, стабільності та незмінності судової практики неможливо – секретар Великої Палати ВС. Судово-юридична газета, 9 березня 2025. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/325091-dostich>

edinstva-stabilnosti-i-neizmennosti-sudebnoy-praktiki-nevozmozhno-sekretar-bolshoy-palaty-vs.

3. Короед С. О. Роль Верховного Суду України в уніфікації судової практики цивільного судочинства (матеріальний і процесуальний аспекти). *Судова апеляція*. 2015. № 2 (39). С. 65–72.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-632-7-2>

ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ: ВІД СТАНДАРТІВ ОЦІНКИ ДОКАЗІВ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НОРМАТИВНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

Мирошниченко Ю. М.

доктор юридичних наук, суддя,

Мукачівський міськрайонний суд Закарпатської області

м. Мукачево, Україна

В умовах трансформації правової системи України, зумовленої євроінтеграційними процесами та викликами воєнного стану, нормативна стабільність більше не може розумітися лише як незмінність законодавчого тексту. Вона набуває динамічного характеру і значною мірою пов'язується із передбачуваністю судових рішень та єдністю правозастосовних підходів. За таких умов саме судова практика стає ключовим механізмом стабілізації кримінального процесу, оскільки через прецедентне тлумачення перетворює абстрактні приписи КПК України на практичні стандарти захисту прав людини.

Судова практика забезпечує єдність застосування закону не лише шляхом формального відтворення правових позицій, а через формування стандартів доказування. У рішеннях Верховного Суду конкретизуються критерії допустимості доказів, межі розподілу тягара доказування, умови застосування презумпцій та підходи до оцінки результатів слідчих дій. У такий спосіб повторюваність рішень трансформується у практичні орієнтири для судів нижчих інстанцій, зменшуючи ризик свавільного тлумачення та процесуальних помилок. Водночас стабілізуюча функція практики не є механічною, оскільки кожна справа зберігає власну доказову специфіку, що потребує адаптації сформованих стандартів до конкретних обставин.

Отже, саме Верховний Суд в Україні виконує функцію інституційного центру стабілізації кримінального процесу, формуючи